

Contribució estrangera als estudis arqueològics.

Un important estudi publicat per M. Dechellette en la *Revue archéologique* (pàg. 219), es titula: *Essai sur la chronologie préhistorique de la péninsule Ibérique*. Es un treball llarg (dividit en dos articles) que preten resumir els dades portats per en Siret, Bonsor, Horace Saudars, y les mil altres notícies publicades pels investigadors de l'arqueologia ibèrica. M. Dechellette s'ho mira tot desde lluny, sense haver fet ell mateix un descobriment personal y potser sense haver vingut may a Espanya, però en cambi els seus coneixements de la prehistoria general y de l'arqueologia clàssica, l'hi permeten comparar y fixar els tipus ab una experiència y autoritat com poques persones podien ferho a Europa. Aquesta serà la utilitat y també l'inconvenient del treball de M. Dechellette: a Espanya moltes coses se passen diferent de tot arreu del món; moltes coses arriben més depressa que en lloch y moltes coses duren més aquí que en altres bandes. Com a classificació provisional de la cronologia arqueològica de l'Espanya, les opinions de M. Dechellette serviràn molt y precisaràn els fets que mereixen successives rectificacions.

En la mateixa *Revue Archéologique*, M. Emile Berteaux ha publicat un treball titulat «La diablesse et l'évêque, Un miracle de Saint André», ahont tracta dels retaules de Valencia ab la seva acostumada suficiència. Les coses d'Espanya ja fa temps que interessan a M. Berteaux, y de les exploracions que està fent pel regne de Valencia en comensa a donar els resultats. Aquest mateix any 1908 en la *Gazette des Beaux Arts* (pàg. 89, 198), publica un estudi titulat «Monuments ets souvenirs des Borgia dans le royaume de Valence», ple de il·lustracions curioses y de recorts històrics interessants.

BIBLIOGRAFIA

José Ramón Mélida: *La Escultura hispano cristiana de los primeros siglos de la era*. Madrid, 1908. (Tiratge a part de la *Revista Pequeñas Monografías de Arte*.)

El Sr. Mélida ha tractat de reunir en un petit fascicle els sarcòfachs cristians que 's troben a Espanya en número extraordinariament reduït. En cataloga sols vintinou. Això fa pensar que 'l catàlech es encare prematur, y que n'han d'existir un gran nombre de ignorats. Dels vintinou, déu perteneixents a Catalunya foren catalogats per D. Joaquím Botet y Sisó (1). Entre 'ls coneguts no fa esment, d'un publicat per Texidor en ses *Antigüedades de Valencia* ni 'l trobat darrerament a Empuries en les escavacions del servei forestal. A França aon aqueixos estudis estan més avansats, el catàlech de sarcòfachs arriba, en les obres de Le Blant, a uns trescents exemplars.

Vicente Lampérez y Romea: *Historia de la arquitectura cristiana española en la Edad Media*, obra premiada en el concurs Martorell de 1906. — Madrid, 1908.

Feia falta una obra de conjunt, aon se poguessin veure reunits els monuments espanyols; sobre tot després de lo molt que s'havia treballat aquests últims anys, en l'ordre de descobrir les construccions d'èpoques poch brillants, y que tenen en l'història de l'art una significació especial. El senyor Lampérez havia sigut l'hèroe d'aquest treball d'investigació, portava publicades en bulletins y revistes, centenars de plantes y alsats de monuments inèdits: tenia donchs el dret de emprendre 's el treball de conjunt y ordenarlos en series, al costat de les grans iglesies y catedrals famoses. Perque 's pot dir que, fora d'aquests grans edificis de tothom coneguts y d'algunes regions com la del Nort, una mica explorades, les construccions secundaries de petites iglesies rurals, y fins de grans monuments fóra de les vies transitades de comunicació, estaven en absolut per descobrir. De vint anys an aquesta banda, s'ha fet molt; han fet els castellans moltíssim, y nosaltres per la nostra part ab l'excursionisme y l'afició arqueològica

(1) *Sarcófagos romano cristianos esculptados que se conservan en Cataluña*. Barcelona, 1895.

que va despertar, hem també estudiat el nostre camp. El senyor Lampérez recull els treballs de les societats «Castellana y española de excursiones», arreplega els seus propis estudis y els d'altres col·laboradors castellans an aquest moviment, com es l'Agapito Revilla, l'Aníbal Alvarez y Gómez Moreno, recull també els d'altres dels catalans y aragonesos y en fa un admirable llibre de conjunt. Va dividir per èpoques y també per regions. Aquest primer volum, comprès fins al segle XIIe, deixa ab gran acert pel segon volum la època clunicense.

L'obra té uns punts de vista generals, al davant de cada tema d'estudi, y després segueixen les series monogràfiques, ab una completa bibliografia de tot lo publicat per cada monument, acompanyant plantilles y grabats ab una abundancia extraordinaria. De la regió catalana el senyor Lampérez té un empenyo especial en ser complet, essent innumerables les iglesies citades.

Ab lo poch que fa que ha sortit aquest llibre, ha conseguit ja una autoritat que ens excusa de mes elogis: serà una obra clàssica de l'art espanyol, que honrarà a Barcelona per haverla premiada en el seu concurs Martorell.

J. Gudiol: *Mestre Joan Gascó. — Estudios Universitaris Catalans*, Barcelona (1907, p. 281, 358 y 1908, p. 13).

Important contribució a la historia de l'art català per tractarse d'un pintor fins ara desconegut. El mestre Joan Gascó anomenat també Joan Navarro, perque procedia de Navarra, el trobem establert a Vich desde principis del segle XVIe, fins l'any de la seva mort (1529). Pels interessants documents trobats per Mossèn Gudiol en els arxius d'aquella ciutat, se té noticia de unes 40 obres seves, quasi totes retaulas. L'autor d'aquest article n'estudia bastants que's conserven en sa majoria en el Museu episcopal Vigatà, poguent establir una certa evolució en l'obra de l'artista desde la seva primera manera de pintar gòtic, fins les seves darreres obres que ja's ressenten de la poderosa influencia del renaixement italià. Acompanyen aquest curiós estudi nombrosos gravats.

O. Schubert: *Geschichte des Barock in Spanien*. Esslingen, 1908.

Mentres en aquí comensavem a preocuparnos sobre la verdadera trascendencia del nostre art barroch y els més il·lustrats es deien si aquella complicació fastuosa y romàntica de les formes tindria potser alguna importancia... els alemanys presentaven l'obra senzilla y ben il·lustrada de O. Schubert, ab els principals monuments, ben dibuixats, acompanyats de plantilles y fotografies abundants, perque tothom del món s'en pogués fer càrrech. En aquí havíem passat de l'admiració incondicional dels neoclàssics y pel churriguerisme, que no més de vegades trobavem extravagant; a tota la reacció, per lo mig-aval, que ha durat desde l'època romàntica, fentnos desconèixer y descuidar les obres de les grans escoles del renaixement espanyol. Ab prou feines si la fama secular d'un edifici, com l'Escorial, se podia fer respectar en l'última meitat del segle XIXe, en que 'ls dibuixos d'en Violet le Duch havien fet agafar als arquitectes una tan exclusiva admiració pels estils de l'edat mitjana.

L'obra de M. Schubert més que una historia del art barroch, ho es del renaixement espanyol: comensa desde les primeres imitacions clàssiques fins a les últimes construccions luxoses del temps de Carles III. D'aspecte agradable, molt ben impresa, les seves fotografies son noves, fetes d'artista y d'arquitecte; no dels clics repetits d'en Laurent. Els dibuixos, obra del mateix autor, tots uniformes, son també expressius y de punts de vista dels monuments que expliquin la construcció y les formes amagades. Les plantilles, abundantíssimes, son una veritable revelació de la gracia ingenyosa dels constructors, disposant les parts de l'edifici en formes alveolars y curves, omplint els recons ab una trassa sense igual. De la nostra regió y particularment de Barcelona, M. Schubert publica una serie d'edificis curiosos, fixantse ab detalls com son els estucats de les cases del Born vell, que revelen un gust exquisit. Seria una verdadera llàstima si aquesta obra alemanya no excités a algun arquitecte o artista (hauria de ser més aviat un arquitecte) a fer més detallat el mateix estudi. La nostra regió guarda moltes sorpreses dels estils del renaixement y recordem encare l'efecte que 'ns va fer de novetat, el dia que varem veure projectar per primera vegada el claustret clàssic del pati del castell d'Albi... y sense moure 'ns d'una ruina ben coneguda, lo curiós que seria estudiar la planta y projectar la reconstrucció del palau

de l'abat del monestir de Poblet. En tota la província de Lleyda hi han molt belles coses del temps de prosperitat que varen portar al país les guerres y revolucions del segle XVIII. Hi han grans casals del camp, molt hermosos, campanars y fatxades d'iglesies rurals que van costar molts diners. Lo mateix passa ab les torres y cúpules de les iglesies valencianes, y de la província de Terol y Osca, y al publicarlos podriem comparar els diferents tipos, que 's copiaven els constructors: perque en mig de la gran varietat, hi ha una certa fixesa en les linies generals.

Cartailhac, Breuil: *La caverna d'Altamira*. Imprimerie de Monaco, 1906. — **Rocafort.** *Les pintures rupestres de Cogul*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. Març, 1908. — **Breuil.** *Les pintures cuaternaries de la roca de Cogul*. Butlletí del Centre Excursionista de Lleyda. Octubre, 1908. — **Breuil, Cabré.** *Les peintures rupestres du bassin inférieur de l'Ebre*. L'anthropologie, tom. XX. Paris, 1909.

Ab la protecció decidida del príncep de Mónaco, qui ha pagat també la publicació del llibre, els professors Cartailhac y Breuil han reprès l'estudi de les pintures prehistòriques de la caverna d'Altamira, que algú ha anomenat *la capella Sixtina* de les pintures parietals. Es el llibre dels senyors Cartailhac y Breuil una forta reivindicació, ab tots els honors, del santanderí D. M. de Santuola que les va descobrir, y que va ser tingut molts anys per boig y per falsari.

Per una gran casualitat, precisament es van anar a descobrir les pintures rupestres, primer de tot a Espanya, y en aquesta cova la més esplèndidament decorada de totes quantes s'havien d'anar descobrint en lo successiu. A més, la caverna d'Altamira anys enrera s'havia explorat, y com que el sostre es molt baix y s'ha d'entrarhi acotxat, ningú havia fet esment de les pintures. Perxò quant D. M. de Santuola en va parlar, tothom es va creure que era un *aficionado* de l'Espanya, molt destre en falsificacions, y sense cap autoritat per ser cregut. Els successius descobriments de les coves franceses de Marsoulas, Combarelles, etc., van anar il·lustrant l'art d'Altamira, y tots els dubtes avuy s'han desvanescut. Altres caveres pintades s'han estudiat a la regió santanderina, y a Catalunya tenim las de Cogul y les de la ratlla de la província de Terol.

Els profesors Cartailhac y Breuil, de les Universitats de Tolosa y de Fribourg respectivament, han reprès l'estudi d'Altamira, y ab aquesta ocasió han entrat en el fons mateix de les qüestions que desperten les pintures prehistòriques. Primerament l'edat: ¿son neolítiques o paleolítiques? A Altamira no hi ha cap dupte; tots els silexs treballats que 's troben en abundancia, son de les primeres edats de la pedra, no hi ha ni una sola destral pulimentada. Les pintures d'Altamira, doncs, son paleolítiques, y aixís creuen també que tot l'art de les caveres es paleolítich, sense vacilació. Quan més endavant l'industria de la pedra es perfecciona y es comensen a treballar els metalls, l'art prehistòrich ja ha desaparegut, es una curta època que dura aquesta extranya habilitat dels homens primitius, per impresionarse y reproduir les formes exteriors. L'area d'extensió de les pintures també es va precisant, no s'escampen de la regió pirinenca, es l'obra dels cassadors de reno, establerts cap al sur, en una època d'extremat refredament. Perxò es dubtós que 's trobin més al mig-dia y ha sigut una sorpresa trobarles a Cogul y a Calaceit, hon no es probat que hi arribessin els remats de renos en aquella època. No s'en coneixen donchs fora de la Fransa central y del mig-dia y de la nostra vessant del Pirineu.

Prò com que tots els pobles cassadors, fins els salvatges actuals, tenen costums parecudes a les dels cassadors de reno prehistòrichs, ab el recurs de la etnografia els senyors Cartailhac y Breuil s'atreveixen a lliensar alguna hipòtesis sobre la probable significació y utilitat d'aquestes pintures. Ells creuen que les caveres pintades eren santuaris *tabu*, o llocs reservats ahont sols tenien accés els individus mascles, que feyen sobre les pintures alguna ceremonia màgica d'*envoutement* per assegurar-se l'èxit de la cassera. Es de notar en ajuda de aquesta opinió, que abans del descobriment de la roca pintada de Cogul, les pintures prehistòriques reproduien no més que els animals que cassaven aquests pobles trashumants de l'època del reno. Apenas may la figura humana y encara aquesta deformada ab un cap singular, com si portés una careta d'animal per practicar alguna dansa religiosa. També aquesta particularitat era comparable ab els usos dels pobles cassadors actuals que acostumen a ballar disfressats, representant una cassera, en que un dels homens de la tribu figura un animal fantàstich perseguit, mentres els altres fan veure que li corren al darrera. Els senyors Cartailhac y Breuil reproduen com a com-

paració algunes caretes dels pobles cassadors d'Amèrica (Fig. 32), per fer veure com no era una raresa o imperícia del dibuixant la forma que presenta la fisonomia de les contades representacions humanes esgrafiades a la cova d'Altamira. No sabem que 'n quedaràn ab el temps, quan aquest art del reno sigui més conegut, de les hipòtesis apuntades al seu llibre. Lo que sí quedaràn definitivament, son les magnífiques reproduccions, fetes ab els dibuixos de M. Breuil, qui s'ha especialisat com artista dibuixant de l'industria y l'art dels temps prehistòrichs, sen avuy el primer de tot Europa per reproduir els objectes d'aquestes èpoques misterioses. Els dos col·laboradors del llibre sobre «La caverne d'Altamira» no podien doncs ser més ben triats: M. Cartailhac, que tota la seva vida s'ha anat fixant en l'arqueologia prehistòrica de

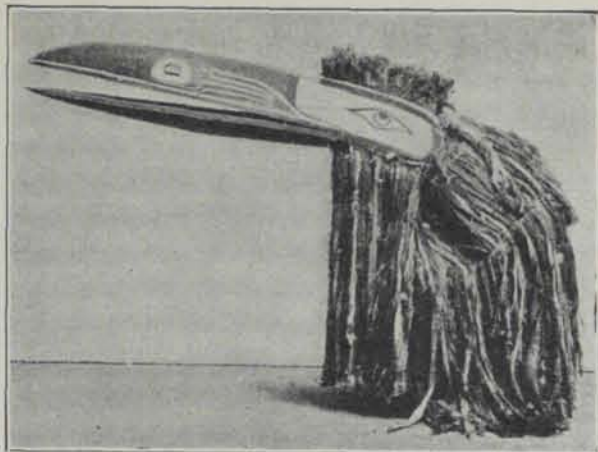

Fig. 32

Màscara usada pera la cassa, pels indios americans

l'Espanya, y quines publicacions l'acrediten de mestre sobradament de les coses nostres, y al costat l'intel·ligència jove, l'activitat modesta, y la trassa excepcional de dibuixant de M. Breuil, disposat a llensarse per les més arriscades hipòtesis. Al príncep de Mònaco l'hi recau també una part principal del honor; sense la seva lliberalitat la publicació colossal dels frescos neolítichs d'Altamira, hauria sigut ben difícil. Apenes acabat d'imprimir el llibre sobre la cova d'Altamira, que una ratxada de descobriments va canviar en poch mesos l'estat de les nostres coneixenses. De primer noves coves santanderines policromades de les que 'n parla una mica D. Lluís M.ª Vidal en la nota d'aquest mateix ANUARI (Pàg. 544). Després el sensacional descobriment de Cogul que ha donat lloch a tota una literatura. Publicades per D. Ceferi Rocafort en el *Butlletí* del Centre Excursionista de Catalunya, fixaren l'atenció de M. Breuil qui va publicar un article y un magnífich dibuix restaurat de l'escena al *Butlletí* de Lleyda y últimament en la revista *L'anthropologie*. Ajudat de l'etnografia, M. Breuil reconeix que en les dugues escenes de cassa, qual interpretació seva reproduim (Fig. 5, pàg. 547), el cassador té el cap fet ab una ratlla horitzontal lo que per ell indica que anava disfresat ab una màscara. Respecte el grupo de la dansa de les dones, M. Breuil també arrisca una comparació. «Il semble bien en effet qu'il s'agisse d'une danse, ou quelque cérémonial analogue où neuf *dames*, entoureraient un homme; on songe a quelque rite d'initiation, a une danse du genre de celle que Stow rapporte, destinée a célébrer la puissance créatrice de Kaang, ou quelque sorcier, Bushman, personnifiant le dieu, entouré d'une bande de femmes dansant frenetiquement, leur imposait l'une après l'autre, l'acte procréateur.»

Per M. Breuil les pintures de Cogul son també paleolítiques. «Le style des fresques de Cogul, comme de celles de Calapatá (Cretas) est bien le style de nos dessins quaternaires, et non pas des plus récents. La scène des *dames* et de l'homme lève un petit coin du voile qui couvre la vie sociale de ces lointaines populations, et les costumes nous disent quelque chose des modes encore ignorées au service desquelles les couturieres magdaléniennes utilisaient les fines aiguilles que les cavernes des Cantabres, des Pyrénées et de la Dordogne ont livrées depuis si longtemps a l'étonnement des chercheurs.»